

Hof van Cassatie, arrest van 28 april 2006

Internationale bevoegdheid – EEX-verdrag – Artikel 18 – Forum van acceptatie – Exceptie van onbevoegdheid wegens bestaan bevoegdheidsbeding – In limine litis opwerpen, vóór elk verweer ten gronde – Begrip ‘verweer ten gronde’ beoordelen volgens lex fori – Artikel 854 Ger. W. – Akkoord met aanstelling gerechtsdeskundige bij wijze van voorafgaande maatregel vormt een verweer ten gronde waarmee impliciet maar zeker bevoegdheid is erkend

Compétence internationale – Convention de Bruxelles – Article 18 – For prorogé – Exception d’incompétence en présence d’une clause attributive de juridiction – Soulever in limine litis, avant la première défense – Notion de ‘première défense au fond’ définir au regard du lex fori – Article 854 du Code judiciaire – Accord avec une mesure d’instruction est une défense au fond avec laquelle on admet implicitement mais certainement la compétence du juge

Nr. C.05.0460.F

[...]. vennootschap naar Nederlands Recht,
Mr. [...],

Tegen

[...], naamloze vennootschap,
Mr. [...],

I. RECHTSPLEGING VOOR HET HOF

Het cassatieberoep is gericht tegen de arresten, die op 12 mei 2003 en 2 mei 2005 zijn gewezen door het Hof van Beroep te Bergen.

Bij arrest van 24 maart 2006 heeft het Hof de heropening van het debat bevolen en het onderzoek van de zaak is op de terechtzitting van die dag ab initio hervat.

[...]

II. CASSATIEMIDDELEN

Eiseres voert een middel aan.

Geschonden wettelijke bepalingen

- Artikel 18 van het Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, ondertekend te Brussel op 27 september 1968 en goedgekeurd bij de wet van 13 januari 1971 en bij de wet van 31 juli 1986 ;

- De artikelen 19 en 854 van het Gerechtelijk Wetboek.

Aangevochten beslissingen

Het hof van beroep beslist dat de Belgische rechtbanken bevoegd zijn om van het geschil kennis te nemen op de volgende gronden :

"1. De betwisting van de internationaal rechtelijke bevoegdheid

(Eiseres) voert aan dat zij in limine litis, wat (verweerster) betwist omdat volgens haar de exceptie laattijdig is, een op de artikelen 5 en 17 van het Verdrag van Brussel van 27 september 1968 gegronde exceptie heeft opgeworpen volgens welke de Belgische rechtbanken internationaalrechtelijk onbevoegd zijn om van het geschil kennis te nemen, omdat de voorwaarden 'Metaal-Unie' die van toepassing zijn, de Nederlandse rechtbanken bevoegd maken en bepalen dat het Nederlandse recht van toepassing is, en dat derhalve de eerste rechters zich onbevoegd hadden moeten verklaren ;

Het Verdrag van Brussel voorziet in een algemene principiële bevoegdheid van de rechtscolleges van de Staat waarin verweerder zijn woonplaats heeft (artikel 2), in bijzondere bevoegdheden (artikelen 5 en 6), in bijzondere bevoegdheden in verzekeringszaken en inzake door de consumenten gesloten overeenkomsten (artikelen 7 tot 15) en in exclusieve bevoegdheden die verbonden zijn met het voorwerp van het geschil (artikel 16) ;

Het breidt tevens de bevoegde rechtbanken van de verdragsluitende Staten uit, en doet dit

- ofwel op grond van een krachtens artikel 17 gedane keuze van de rechter die, binnen bepaalde perken, die te dezen geen invloed hebben, tot gevolg heeft dat zowel de bevoegdheid, zoals ze is bepaald volgens het in artikel 2 vastgelegde algemeen beginsel als de bijzondere bevoegdheden worden uitgesloten,

- ofwel met toepassing van artikel 18, volgens hetwelk, wanneer verweerder voor een rechter verschijnt, laatstgenoemde in de regel bevoegd is en er op die regel slechts twee uitzonderingen bestaan, namelijk ingeval de verschijning tot doel heeft de bevoegdheid te betwisten of ingeval er voor de betrokken aangelegenheid een rechtscollege bestaat dat bij uitsluiting bevoegd is krachtens artikel 16, dat in casu niet van toepassing is ;

De stilzwijgende uitbreiding van de bevoegdheid door verschijning heeft voorrang op de aanwijzing krachtens artikel 17 en geldt zelfs als er een bevoegdheidsbeding is ;

Verweerder kan ten ondergeschikte titel ten gronde verweer voeren op hetzelfde ogenblik als hij de exceptie van onbevoegdheid opwerpt, op voorwaarde dat het bevoegdheidsgeschil, dat bij de aanvang van het proces moet worden opgeworpen, 'niet plaatsvindt na het tijdstip van de stellingname die naar nationaal procesrecht als het eerste voor de aangezochte rechter voorgedragen verweer is te beschouwen' (H.v.J., zaak 150/80, 24 juni 1981, E. S., Verzameling, 1981, blz. 1686; zaak 48/84, 7 maart 1985, S./S. E., Verzameling, 1985, blz. 794) ;

Het begrip 'eerste verweer ten gronde' dient derhalve in casu te worden omschreven in het licht van de procesregels van de aangezochte rechter, te dezen het Gerechtelijk Wetboek ;

(Eiseres) was voor de eerste rechter vertegenwoordigd op de terechtzitting waarop de zaak werd ingeleid en zij heeft, bij monde van haar raadsman, zonder de bevoegdheid van de rechtbank vooraf te betwisten, mondeling geconcludeerd om zich principieel akkoord te verklaren met een deskundigenonderzoek ;

Zij heeft aanvaard dat het gerechtelijk debat werd aangevat voor de eerste rechters en dat het deskundigenonderzoek een afdoend bewijsmiddel was. Aldus heeft zij haar wil te kennen gegeven om het geschil te doen beslechten door de Rechtbank van Koophandel te Bergen ;

Door aan de eerste rechters te vragen een onderzoeksmaatregel te bevelen, die geen verband hield met de bevoegdheidskwestie, maar daarentegen ertoe strekte hen in staat te stellen achteraf uitspraak te doen over de grond van het geschil, is zij immers het debat ten gronde aangegaan en heeft zij aldus impliciet doch onmiskenbaar hen bevoegd geacht om ervan kennis te nemen ;

Het feit dat eiseres haar instemming heeft betuigd met een deskundigenonderzoek dat trouwens is uitgevoerd en waaraan zij heeft meegewerkt, impliceerde 'la volonté certaine (de la demanderesse) de poser d'abord le problème sur un autre plan que celui de la compétence' (H. B. en M. F., Chronique de jurisprudence, Droit judiciaire international, J.T., 1992, p. 78), zodat de uitbreiding van bevoegdheid, bedoeld in artikel 18, wel degelijk van toepassing was ;

Ten overvloede hebben de eerste rechters die hun bevoegdheid vooraf dienden na te gaan, door de hun door de partijen gevraagde onderzoeksmaatregel te bevelen, zelfs 'onder voorbehoud van en onverkort alle rechten van de partijen', zich impliciet bevoegd geacht om kennis te nemen van het hun voorgelegde geschil ;

Aldus hebben zij ten onrechte geoordeeld achteraf uitspraak te kunnen doen over de exceptie van onbevoegdheid van (eiseres) en te kunnen zeggen dat zij in limine litis was opgeworpen, ofschoon zij volgens de bewoordingen van een vonnis waarvan het hof (van beroep) geen kennis had genomen, hun rechtsmacht op dat punt hadden uitgeput ;

Het incidenteel hoger beroep is derhalve gegrond".

Grieven

Eerste onderdeel

Artikel 18 van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken bepaalt dat, buiten de gevallen waarin zijn bevoegdheid voortvloeit uit andere bepalingen van dit Verdrag, de rechter van een verdragsluitende Staat, voor

wie de verweerder verschijnt, bevoegd is. Die regel is niet van toepassing indien de verschijning tot doel heeft de bevoegdheid te betwisten.

De betwisting van de bevoegdheid heeft het door artikel 18 daaraan verbonden gevolg enkel indien de eisende partij en de aangezochte rechter reeds bij het eerste verweer kunnen begrijpen dat de verweerder beoogt de bevoegdheid van de rechter te betwisten.

De betwisting van de bevoegdheid, zo zij al niet voorafgaat aan elk verweer ten gronde, kan derhalve in geen geval nog plaatsvinden na het tijdstip van de stellingname die naar het nationaal procesrecht van de verdragsluitende Staat van de aangezochte rechter is te beschouwen als het eerste voor de aangezochte rechter voorgedragen verweer.

Artikel 854 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat de onbevoegdheid van de rechter voor wie de zaak aanhangig is voor alle exceptie of verweer moet worden voorgedragen behalve wanneer zij van openbare orde is.

Volgens artikel 19 van het Gerechtelijk Wetboek is het vonnis een eindvonnis in zoverre daarmee de rechtsmacht van de rechter over een geschilpunt uitgeput is, behoudens de rechtsmiddelen bij de wet bepaald. De rechter kan, alvorens recht te doen, een voorafgaande maatregel bevelen om de vordering te onderzoeken of de toestand van de partijen voorlopig te regelen.

Geen eindbeslissing in de zin van artikel 19 van het Gerechtelijk Wetboek is de beslissing waarbij een tussenkomst waarvan de ontvankelijkheid niet werd betwist, ontvankelijk verklaard wordt, en waarbij de rechter, alvorens over de zaak zelf uitspraak te doen, een onderzoeksmaatregel beveelt. Evenmin een eindbeslissing is die waarbij de rechter bevoegd verklaard wordt om van de zaak kennis te nemen, indien de bevoegdheid niet is betwist, en waarbij, voor elke uitspraak over de zaak zelf, een onderzoeksmaatregel wordt bevolen.

Het feit alleen dat een partij akkoord gaat met een deskundigenonderzoek is bijgevolg geen verweer ten gronde of een exceptie in de zin van de artikelen 19 en 854 van het Gerechtelijk Wetboek en 18 van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken.

Wanneer een partij voor de rechter haar instemming heeft betuigd met een deskundigenonderzoek, kan zij derhalve achteraf de bevoegdheid van de rechter betwisten, mits dat gebeurt voor alle exceptie of verweer.

Daaruit volgt dat het hof van beroep, daar het beslist dat eiseres, door aan de eerste rechters te vragen een onderzoeksmaatregel te bevelen die geen verband hield met de bevoegdheidskwestie, maar daarentegen ertoe strekte hen in staat te stellen achteraf uitspraak te doen over de grond van het geschil zelf, het debat ten gronde is aangegaan, en hen aldus impliciet doch onmiskenbaar bevoegd geacht heeft om ervan kennis te nemen, de artikelen 18 van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, alsook de artikelen 19 en 854 van het Gerechtelijk Wetboek schendt.

Tweede onderdeel

Artikel 854 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat de onbevoegdheid van de rechter voor wie de zaak aanhangig is, moet worden voorgedragen voor alle exceptie of verweer behalve wanneer zij van openbare orde is.

Volgens artikel 19 van het Gerechtelijk Wetboek is het vonnis een eindvonnis in zoverre daarmee de rechtsmacht van de rechter over een geschilpunt uitgeput is, behoudens de rechtsmiddelen bij de wet bepaald.

Alvorens recht te doen, kan de rechter een voorafgaande maatregel bevelen om de vordering te onderzoeken of de toestand van de partijen voorlopig te regelen.

Geen eindbeslissing in de zin van artikel 19 van het Gerechtelijk Wetboek is de beslissing waarbij een tussenkomst, waarvan de ontvankelijkheid niet werd betwist, ontvankelijk verklaard wordt en waarbij de rechter, alvorens over de zaak zelf uitspraak te doen, een onderzoeksmaatregel beveelt. Evenmin een eindbeslissing is die waarbij de rechter bevoegd verklaard wordt om kennis te nemen van de zaak, indien de bevoegdheid niet is betwist, en waarbij, voor elke uitspraak over de zaak zelf, een onderzoeksmaatregel wordt bevolen.

Derhalve kan de rechter uitspraak doen over zijn bevoegdheid na een deskundigenonderzoek te hebben bevolen, indien zijn bevoegdheid niet was betwist vooraleer hij het deskundigenonderzoek beval.

Daar het hof van beroep beslist dat de eerste rechter, door de onderzoeksmaatregel te bevelen, zonder dat zijn bevoegdheid tevoren was betwist, zijn rechtsmacht over de bevoegdheidskwestie had uitgeput, schendt het de artikelen 19 en 854 van het Gerechtelijk Wetboek.

III. BESLISSING VAN HET HOF

Eerste onderdeel :

Artikel 19 van het Gerechtelijk Wetboek waarvan de schending wordt aangevoerd, houdt geen verband met de door het middel aangevoerde grief.

Krachtens artikel 18 van het op 27 september 1968 tussen de Lid-Staten van de Europese Economische Gemeenschap te Brussel ondertekende Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken waarvan het hof van beroep toepassing maakt, is de rechter van een verdragsluitende Staat voor wie verweerder verschijnt bevoegd, maar die regel is niet van toepassing indien de verschijning tot doel heeft de bevoegdheid te betwisten of, wat hier niet het geval is, indien er een andere rechter is die bij uitsluiting bevoegd is krachtens artikel 16.

Het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen heeft in de zaak nr. 150/80, E. S. GmbH t. P. J. in een arrest van 24 juni 1981 waarin het uitspraak deed over een prejudiciële vraag, vermeld dat "uit de doelstelling van artikel 18 volgt dat de betwisting van de bevoegdheid, zo zij al niet voorafgaat aan elk verweer ten gronde, in geen geval nog plaats kan vinden na het tijdstip van de stellingname die naar nationaal procesrecht als het eerste voor de aangezochte rechter voorgedragen verweer is te beschouwen".

Krachtens artikel 854 van het Gerechtelijk Wetboek moet de onbevoegdheid van de rechter voor wie de zaak aanhangig is, in de regel, voor alle exceptie of verweer worden voorgedragen.

Na te hebben vastgesteld dat eiseres "voor de eerste rechters was vertegenwoordigd op de terechtzitting waarop de zaak werd ingeleid en dat zij, bij monde van haar raadsman, zonder de bevoegdheid van de rechtbank vooraf te betwisten, mondeling geconcludeerd heeft om haar principieel akkoord te betuigen met een deskundigenonderzoek", beslist het bestreden arrest van 12 mei 2003 dat :

1. eiseres "heeft erkend dat het gerechtelijk debat werd gevoerd voor de eerste rechters en dat het deskundigenonderzoek een afdoend bewijsmiddel was, en dat zij aldus haar wil te kennen heeft gegeven om het geschil te doen beslechten door de Rechtbank van Koophandel te Bergen" ;

2. "eiseres, door aan de eerste rechters te vragen een onderzoeksmaatregel te bevelen, die geen verband hield met de bevoegdheidskwestie, maar daarentegen ertoe strekte hen in staat te stellen achteraf uitspraak te doen over het geschil zelf, het debat ten gronde is aangegaan" ;

3. "het feit dat eiseres haar instemming heeft betuigd met een deskundigenonderzoek dat trouwens is uitgevoerd en waaraan zij heeft meegewerkt 'de ondubbelzinnige wil van (eiseres) inhield om het probleem eerst vanuit een andere invalshoek te benaderen dan vanuit dat van de bevoegdheid".

Door op die gronden te beslissen dat eiseres het debat ten gronde is aangegaan, verantwoordt het arrest naar recht de beslissing om de aanwijzing van bevoegdheid toe te passen, bedoeld in artikel 18 van het Verdrag van Brussel.

Het onderdeel kan niet worden aangenomen.

Tweede onderdeel :

Daar het onderdeel gericht is tegen een overtollige reden van het bestreden arrest van 12 mei 2003, heeft het geen belang en is het derhalve niet ontvankelijk.

Dictum

Het Hof,

Verwerpt het cassatieberoep ;

[...]

